

Asia: VN/23782/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kotkan kaupungin lausunto HE AL 17 ja 26 § Lausunnoille. 18.10.2023.pdf - Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta

Valmistelija:

Hanna-Kaisa Lähde

Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön koordinaattori

Kotkan kaupunki

Edellinen alkoholilaki tuli kokonaisuudessaan voimaan 1.3.2018. Alkoholilainsäädännön kokonaisuudistuksen tarkoituksena oli uudistaa vanhentunutta lainsäädäntöä ja hakea uutta tasapainoa alkoholihaittojen vähentämisen ja elinkeinotoiminnan huomioon ottamisen välillä. Kyseisessä hallituksen esityksessä (HE 100/2017 vp) kuvattiin laajasti alkoholin aiheuttamia haittoja ja kustannuksia sekä myös alkoholiin liittyvän elinkeinotoiminnan tuottamia hyötyjä ja tuloja. Lakiuudistuksen merkittävimmät vaikutukset liittyivät alkoholin saatavuuden lisäämiseen, minkä arvioitiin hallituksen esityksessä lisäävän alkoholin kulutusta ja siihen liittyviä tuloja, mutta samalla myös alkoholihaittoihin liittyviä menoja ja kustannuksia.

Kotkan kaupunki katsoo, että meillä ei ole vielä kattavaa tutkimustietoa edellisen, eli vuoden 2018 alkoholilain uudistuksen pitkäaikaisvaikutuksista. Meillä on vain Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisema raportti marraskuulta 2022 alkoholilain kokonaisuudistuksen aiheuttamista vaikutuksista

alkoholin saatavuuteen, kulutukseen ja haittoihin (Katariina Warpenius, Pia Mäkelä & Thomas Karlsson (toim.) mihin myös tämän lakimuutoksen valmistelussa viitataan.

Raportissa todetaan: ”alkoholilain uudistuksella ei ollut aiemmista trendeistä ja satunnaisvaihtelusta erottuvia vaikutuksia aikuisväestön riskikulutukseen tai humalajuomiseen. Kuitenkin alaikäisten nuorten pitkään jatkunut raitistumiskehitys näyttää pysähtyneen vuosien 2017 ja 2019 välillä, mutta jatkuneen tämän jälkeen. Samaan aikaan myös nuorten humalajuomisen laskeva trendi pysähtyi. Tytöillä oli myös viitteitä humalakulutuksen ja kerralla juotujen annosmäärien lisääntymisestä, mikä liittyy erityisesti tytöillä havaittuun juomasekoitusten kulutuksen lisääntymiseen. Lisäksi: ”kaikkiaan alkoholin kokonaiskulutus lisääntyi marginaalisesti (0,1 litralla) vuonna 2018, jolloin se oli 10,1 litraa 15-vuotta täyttäneellä henkilöllä kohti. Vuosina 2019–2021 kokonaiskulutuksen väheneminen jatkui, mihin myötävaikuttivat ainakin alkoholiverojen korotukset ja koronaepidemia.”

Näitä lukuja verrattaessa tulee Kotkan kaupungin näkökulmasta kuitenkin painavammin huomioida koronapandemian mukana tuoneet väliaikaiset muutokset alkoholin saatavuuteen ja kulutukseen. THL:n julkaisussa: Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholinkulutukseen vuonna 2020 kerrotaan, että ”litramääräinen kulutus ilman suhteutusta väestön määrään väheni 4,9 prosenttia. Eniten väheni alkoholin matkustajatuonti, joka puolittui: sataprosenttiseksi alkoholiksi muutettuna matkustajatuonti väheni 52 prosenttia eli 6,2 miljoonasta litrasta 3,0 miljoonaan litraan (Karlsson & Jääskeläinen 2021).” Tällöin vuoden 2019 jälkeen tapahtuneista alkoholikulutuksen tasoittumisista voidaan kiittää etupäässä pandemiaa. Meiltä kuitenkin puuttuu vastaavat luvut pandemian jälkeiseltä ajalta. Kotkan kaupunki katsoo, että vuoden 2018 alkoholilain uudistuksen vaikutuksia ei pystytty vielä kunnolla arvioimaan juuri siksi, että pandemia-aikana alkoholin kulutus ja saatavuus olivat poikkeustilassa koko yhteiskunnan mukana, kun ravintolat olivat kiinni ja kokoontumisia ja matkustamista rajoitettiin.

Tuoreimman syyskuussa 2023 julkaistun THL:n kouluterveyskyselyn mukaan etenkin nuorten humalahakuinen juominen ei ole merkittävästi vähentynyt. Perusopetuksen 8.–9.-luokkalaisista 8,8 % kertoo olleensa tosihumalassa vähintään kerran kuulaudessa, kun vastaava luku vuonna 2021 oli 8,9 %. Meillä Kotkassa vastaavat luvut ovat vuonna 2023 12,8 % ja vuonna 2021: 12,4 %. Lukion 1.- ja 2. luokan opiskelijoilla luvut olivat vuonna 2021: koko maan osalta 14,9 % ja Kotkassa 11,6 % ja ammatillisen opetuksen 1. ja 2.-luokan opiskelijoiden luvut olivat vuonna 2021: koko maan osalta 24% ja Kotkan osalta 21,1% ja vuonna 2023 koko maan osalta 21,8% ja Kotkassa 24,2%. Koska ehkäisevä päihdetyö ja päihdehaittojen ehkäisy ovat kunnille lakisääteistä työtä, ei nämä luvut vaikuta sellaisilta, että alkoholin saatavuutta tulisi parantaa, vaan edellisen lain vaikutuksia tulisi seurata pidemmän aikaa.

PYLL-indeksi (Potential Years of Life Lost) on standardoitu kansainvälinen menetelmä, joka kuvaa ennen 75 ikävuotta menetettyjen elinvuosien määrää väestössä 100 000 asukasta kohti. PYLL-indeksin mukaan vältettävissä olevat ennenaikaiset kuolemat ovat onneksi vähentyneet koko maassa viimeisimmällä tarkastelujaksolla vuosina 2017–2021. Indeksillä kuvataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden nykytilan sekä kehitystrendit 20 vuoden ajalta. Se perustuu kuolinsyyrekisterin diagnoositietoihin. Ikävakiointi ja standardiväestön käyttö mahdollistavat luotettavan vertailun.

Turhat elinvuosien menetykset ovat vähentyneet kaikissa suurissa alaluokissa, kuten alkoholikuolemissa, itsemurhissa, sydän- ja verisuonisairauksissa ja huumekuolemissa. Siitäkin huolimatta Etelä-Karjalassa, Helsingissä, Itä-Uudellamaalla, Keski-Suomessa, Kymenlaaksossa, Pirkanmaalla, Länsi-Uudellamaalla, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa, Päijät-Hämeessä, Satakunnassa, Vantaa–Keravalla ja Varsinais-Suomessa elinvuosia menetetään yleisimmin alkoholin takia.

Munuais- ja maksaliitto on nostanut esille, että Suomessa yleistyvät jatkuvasti elintavoista johtuvat maksasairaudet. Etenkin maksakirroosi on yleistynyt voimakkaasti ja vaikka sen taustalla ei aina olekaan vain alkoholisyys, vaan sen syntyyn vaikuttaa monet muutkin elintavat, niin tällaista trendiä ei Kotkan kaupungin mukaan voida sivuuttaa.

Alkoholin käyttö voi aiheuttaa hyvin monia erilaisia ja eri vakavuusasteen terveysongelmia ja sosiaalisia haittoja. Haittoja syntyy lyhytaikaisesta liiallisesta käytöstä humalatilasta vuoksi, mikä näkyy esimerkiksi tapaturmina tai järjestyshäiriöinä. Pitkäaikainen käyttö aiheuttaa valtaosan alkoholinkäytön aiheuttamista vakavista terveyshaitoista, esimerkiksi maksasairauksista, mutta se aiheuttaa myös monia yleisempiä vaivoja kuten huonolaatuista unta, mielen hyvinvoinnin haasteita tai kohonnutta verenpainetta. Merkittävä osa haitoista kohdistuu alkoholinkäyttäjään itseensä, mutta osa on välillisiä kohdistuen läheisiin, lähiympäristöön tai yhteiskuntaan. Kymenlaaksossa on verrattain paljon alkoholia liikaa käyttäviä henkilöistä. Alkoholia liikaa käyttävien osuus, (AUDIT-C) %, 20 vuotta täyttäneistä v.2022: Kymenlaakson hyvinvointialueella oli 33,7 % ja koko maassa heidän osuutensa oli 29,8 %.

Lääkäriliitto muistuttaa, että yksilötasolla alkoholin käytön haitat voivat vaihdella merkittävästi. Säännöllinen runsas alkoholin käyttö voi vaurioittaa lähes jokaista elintä. Yleisimpiä alkoholin käyttöön liittyviä terveyshaittoja ovat alkoholin vaikutukset erilaisiin syöpäsairauksiin, uneen ja mielenterveyteen sekä verenkierto- ja ruuansulatuselimistön sairauksiin sekä tapaturmiin. Uusimpien tutkimustietojen mukaan alkoholin käyttö kohtuudella ei vähennä sydän- ja verisuonisairauksiin sairastumisen riskiä. Alkoholin kulutuksen ja alkoholihaittojen määrällä on suuri kansanterveydellinen vaikutus Suomessa, ja koko väestön alkoholin kulutuksen vähentäminen on tehokas tapa vähentää alkoholinkäytön haittoja.

Tilastojen mukaan alkoholi aiheuttaa myös merkittävän osan rikosseuraamusten kustannuksia. Väkivalta- ja liikenne rikoksia tehdään päihtyneenä. Suomalaisista vangeista noin 80 %:lla on päihderiippuvuus. Alkoholi, amfetamiini ja bentsodiatsepiinit altistavat väkivaltaiselle ja impulsiiviselle käyttäytymiselle. Henkirikoksista noin 80 % tehdään päihteen vaikutuksen alaisena. Alkoholilla on varsin merkittävä osuus suomalaisessa väkivaltarikollisuudessa. Alkoholin käyttö ja erityisesti humalahakuinen juominen lisäävät riskiä sekä syyllistyä väkivaltarikokseen että joutua sen uhriksi. Alkoholin kulutuksen ja henkirikollisuuden välillä on havaittu olevan tilastollinen yhteys.

OPTULA:n toteuttaman seuranta- ja tutkimushankkeen mukaan esim. 2010–2015 noin 70 % henkirikoksesta epäillyistä ja noin 70 % henkirikosten uhreista oli rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Niin ikään noin 70 %:ssa kaikista henkirikoksista kaikki tapauksen osapuolet olivat humalassa, noin 80 %:ssa ainakin yksi osapuoli oli humalassa. Miesten henkirikoksissa linkki alkoholinkäyttöön on vielä vahvempi kuin naisten kohdalla. Alkoholipäihtymys liittyy kiinteästi myös pahoinpitelyihin, suurin osa pahoinpitelyistä tehdään alkoholin vaikutuksen alaisena. Miespuoliset tekijät ovat rikoshetkellä useammin humalassa kuin naiset. Humalata lisää myös riskiä joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi.

Kotkan kaupunki katsoo, että alkoholilainsäädäntöä ei tule saatavuuden parantamisen vahvistamiseksi muuttaa ennen kuin käytössä on pidemmän ajan seuranta- ja tutkimustietoa vuoden 2018 alkoholilainsäädännön pitkäaikaisvaikutuksista alkoholin kulutukseen, sairastavuuteen ja yhteiskunnalle koituneisiin kustannuksiin.

Samassa yhteydessä Kotka kaupunki toteaa huolensa siitä, että Petteri Orpon hallitusohjelmassa ei ole varattu merkittävää lisärahoitusta ehkäisevään päihdetyön ja päihdehaittojen ehkäisyyn kunnissa, alkoholihaittojen vähentämiseen hyvinvointialueilla, eikä päihtymisperusteiseen rikoksen torjuntaan sekä alkoholisyyistä johtuvaan tapaturmien ehkäisyyn laajemmin yhteiskunnassa.

Lähde Hanna-Kaisa
Kotkan kaupunki